

Odyseja skarbów wawelskich 1939-1961

The Odyssey of Wawel's Treasures 1939-1961

L'Odyssée des Trésors du Wawel 1939-1961

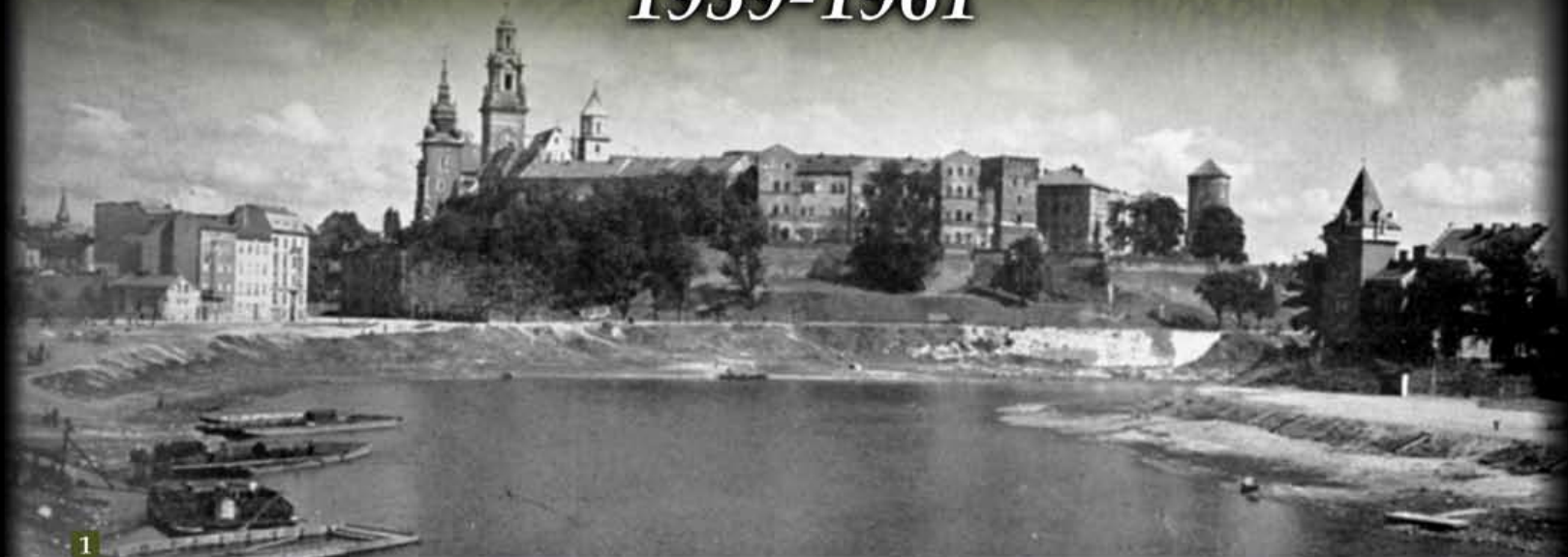

Zamek Królewski na Wawelu

Odyseja skarbów wawelskich 1939-1961

The Odyssey of Wawel's Treasures 1939-1961

L'Odyssée des Trésors du Wawel 1939-1961

1. Widok Wzgórza Wawelskiego od strony Wisły, przed 1939
(Archiwum Fot. Wawel)

1. View of Wawel Hill from the Vistula River, before 1939
(Wawel Photo Archive)

1. Colline du Wawel du côté de la Vistule, avant 1939
(Archives Phot. du Wawel)

Zamek Królewski na Wawelu

Wzgórze Wawelskie odegrało w dziejach Polski wyjątkową rolę. Od wieków sąsiadowały tu rezydencja królewska i kościół katedralny – miejsce koronacji i pochówków polskich monarchów, a jednocześnie sanktuarium patrona państwa, św. Stanisława. Było to centrum polityczne, kulturalne i religijne Polski. Gdy w wyniku rozbiorów z końcem w. XVIII utraciła ona niepodległość – stał się Wawel symbolem wielkiej przeszłości narodu, przypominającym rodakom dni chwały, krzepiającym serca i budzącym nadzieję na odzyskanie samodzielnego bytu. W okresie najwcześniejszej świetności, pod rządami Jagiellonów – Zygmunta I zw. Starym (1506-1548) i Zygmunta Augusta (1548-1572) – renesansowy zamek wawelski wypełniły dzieła sztuki najwyższej klasy, w tym sławna kolekcja arrasów zamówiona w Brukseli przez króla Zygmunta Augusta. Po klęsce rozbiorów, w w. XIX, wojsko austriackie zajęło Wawel, rzucając i przekształcając zabytkowe budowle w koszary. Po odzyskaniu niepodległości w r. 1918 – w dawnej królewskiej rezydencji utworzono muzeum. Dzięki zwycięstwom w wojnie z bolszewikami (1920) i traktatowi pokojowemu w Rydze (1921) udało się odebrać część dzieł sztuki i pamiątek historycznych zagrabionych przez Rosjan w okresie zabiorów. Powróciły na Wawel arraszy Zygmunta Augusta i Szczербiec – miecz koronacyjny królów polskich a także militaria i odznaki zaszczytne związane z Janem III Sobieskim. Wybuch II wojny światowej, 1 IX 1939, brutalnie przerwał doskonały rozwój muzeum. Na szczęście – nim hitlerowcy zawładnęli Wzgórzem Wawelskim, czyniąc z Zamku siedzibę generalnego gubernatora Hansa Franka, ewakuowano stąd najcenniejsze dobra kultury, z takim trudem przywrócone krajowi przed niespełną 20 laty.

Wawel Hill has played a unique rôle in Polish history. For centuries the royal residence and the cathedral – the site of the coronations and burials of Polish monarchs and the sanctuary of St. Stanislaus, the nation's patron saint – have stood side by side on the Hill. It was the country's political, cultural, and religious center. When Poland lost her independence as a result of the partitions at the end of the 18th century, Wawel came to symbolize the nation's past greatness, a reminder of the days of glory and a beacon of hope for the return of sovereignty. In the period of its greatest magnificence, under the rule of the Jagiellons – Sigismund I the Old (1506-1548) and Sigismund Augustus (1548-1572) – the Renaissance Wawel castle was filled with works of art of the highest quality, among them the celebrated collection of tapestries commissioned in Brussels by King Sigismund Augustus. In the wake of the tragedy of the partitions, the Austrian army took over Wawel in the 19th century, turning it into army barracks and in the process severely damaging the historic buildings. After Poland regained her independence in 1918, the former royal residence became a museum. Thanks to the victory in the war with the Bolsheviks (1920) and the Treaty of Riga (1921) Poland was able to recover some of the art works and historical objects looted by the Russians during the partitions. The tapestries of Sigismund Augustus and Szczербiec, the coronation sword of Polish kings, as well as militaria and decorations connected with King John III Sobieski returned to Wawel Castle. The outbreak of World War II on September 1, 1939, brutally interrupted the museum's promising development. Thankfully, the most important cultural treasures, so ardently reclaimed for the nation less than 20 years earlier, were evacuated before the Nazis took over Wawel Hill and turned the Castle into the headquarters of the Governor General Hans Frank.

La colline du Wawel joua un rôle exceptionnel dans l'histoire de la Pologne. Au cours des siècles c'est ici que se trouvaient la résidence royale et la cathédrale – lieu de sacre et de sépulture des monarches et en même temps le sanctuaire de St Stanislas, patron du royaume. C'était un centre politique, culturel et religieux de la Pologne. Quand vers la fin du XVIIIe s. par suite des partages elle avait perdu son indépendance, le Wawel devint le symbole du passé illustre du pays qui rappelait aux Polonais les jours de la gloire, les réconfortait tout en éveillant leur espoir de recouvrer la liberté. A l'époque de sa magnificence sous le règne des Jagellons: Sigismund Ier le Vieux (1506-1548) et de son fils Sigismund Auguste (1548-1572) le château renaissance du Wawel fut rempli d'oeuvres d'art, de haute qualité, dont la célèbre collection de tapisseries commandée à Bruxelles par Sigismund Auguste. A la suite des partages, au XIXe s., l'armée autrichienne occupa le Wawel, détruisit les bâtiments et les transforma en casernes. En 1918, l'indépendance de l'Etat proclamée, dans l'ancienne résidence royale un musée a été installé. Grâce à la victoire remportée dans la guerre contre les soviétiques (1920) et le traité de paix de Riga (1921) il a été possible de récupérer une partie des oeuvres d'art et des objets historiques pillés par les Russes à l'époque des partages. C'est ainsi qu'au Wawel sont revenues les tapisseries de Sigismund Auguste et l'Ebrèche, glaive du sacre des rois de Pologne, ainsi que des objets militaires, dont les insignes honorifiques liés à Jean III Sobieski. Le déclenchement de la IIe guerre mondiale le 1er septembre 1939 interrompit brutalement le merveilleux développement du musée. Heureusement, avant que les nazis aient envahi la colline du Wawel en installant au château la résidence du général gouverneur Hans Frank, furent évacués les plus précieux objets d'art, revenus en Pologne il y avait à peine 20 ans, après bien des pénibles démarches.

2. Zamek wawelski, dziedzińiec arkadowy, przed 1939 (fot. S. Mucha)
2. Wawel Castle, Arcaded Courtyard, before 1939 (Photo: S. Mucha)
2. Château du Wawel, la cour à arcades, avant 1939 (phot. S. Mucha)

3-4. Komnaty Zamku ozdobione arrasami z kolekcji Zygmunta Augusta, przed 1939 (fot. S. Mucha, A. Engelman)
3-4. Rooms in the Castle decorated with tapestries from the collection of Sigismund Augustus, before 1939 (Photo: S. Mucha, A. Engelman)
3-4. Salles du Château décorées de tapisseries de la collection de Sigismund Auguste, avant 1939 (phot. S. Mucha, A. Engelman)

5. Zawieszenie hitlerowskiej flagi na szczycie Baszty Senatorskiej Zamku na Wawelu, 1940 (repr. wg „Generalgouvernement”)
5. The raising of the Nazi flag atop the Senator's Tower at Wawel Castle, 1940 (repr. from „Generalgouvernement”)
5. Drapeau hitlerien planté sur le toit de la tour des Sénateurs du château du Wawel, 1940 (repr. du „Generalgouvernement”)

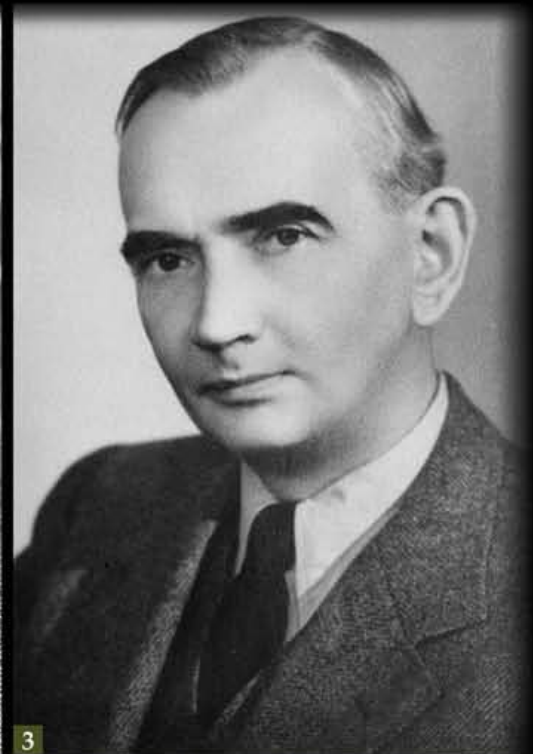

1

2

3

4

Organizatorzy wojennej ewakuacji polskich skarbów narodowych:
 The organizers of the wartime evacuation of Poland's national treasures:
 Organisateurs de l'évacuation des trésors polonais:

1. Adolf Szyszko-Bohusz (1883-1948), architekt, profesor Politechniki Krakowskiej, dyrektor Kierownictwa Odnowienia Zamku na Wawelu (Archiwum Fot. Wawel)

1. Adolf Szyszko-Bohusz (1883-1948), architect, professor at the Cracow University of Technology, director of the Wawel Castle Restoration Board (Wawel Photo Archive)

1. Adolf Szyszko-Bohusz (1883-1948) architect, professeur à la Polytechnique de Cracovie, chef du Département de la restauration du Château Royal du Wawel (Archives Phot. du Wawel)

2. Stanisław Świercz-Zaleski (1886-1951), historyk sztuki, organizator i kustosz wawelskiego muzeum w okresie międzywojennym (Archiwum Fot. Wawel)

2. Stanisław Świercz-Zaleski (1883-1951), art historian, organizer and curator of the Wawel museum during the interwar period (Wawel Photo Archive)

2. Stanisław Świercz-Zaleski (1886-1951) historien de l'art, organisateur et conservateur du Musée du Wawel dans l'entre-deux-guerres (Archives Phot. du Wawel)

3. Józef Polkowski (1888-1981), pracownik Kierownictwa Odnowienia Zamku Królewskiego na Wawelu, asystent prof. Adolfa Szyszko-Bohusza (Archiwum Fot. Wawel)

3. Józef Polkowski (1888-1981), worked for the Wawel Castle Restoration Board as assistant to Prof. Adolf Szyszko-Bohusz (Wawel Photo Archive)

3. Józef Polkowski (1888-1981), employé du Département de restauration du Château Royal du Wawel, assistant du prof. Adolf Szyszko-Bohusz (Archives Phot. du Wawel)

4. Karol Estreicher (1906-1984), historyk sztuki, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, zasłużony w dziele odzyskania polskich dóbr Kultury zagrabionych przez Niemcy (fot. AF MUJ)

4. Karol Estreicher (1906-1984), art historian, professor at the Jagiellonian University, instrumental in the recovery of Poland's cultural property looted by the Nazis (Photo.: AF MUJ)

4. Karol Estreicher (1906-1984) historien de l'art, professeur à l'Université Jagellonne, homme de mérite dans l'action de la récupération des biens culturels polonais pillés par les Allemands (phot. AF MUJ)

W obliczu zbliżającej się inwazji niemieckiej już latem 1939 rozpoczęto przygotowania do wywozu skarbów. Akcją tą kierowali dr Stanisław Świercz-Zaleski, kustosz Zamku Królewskiego na Wawelu, Stanisław Taszakowski, Adolf Szyszko-Bohusz, dyrektor Kierownictwa Odnowienia Zamku, przy współpracy Józefa Polkowskiego. Świercz-Zaleski nadzorował przebieg ewakuacji. W dniu 3 IX skrzynie załadowano na galar i splawiono Wisłą do Sandomierza, dalej do Kazimierza Dolnego. Stamtąd furmankami i ciężarówkami dotarły one do granicy Rumunii (18 IX 1939). Wobec odmowy przyjęcia polskich skarbów przez Watykan transport wyruszył drogą morską do Francji (12 XI 1939) i przybył do Marsylii (8 I 1940). Po przeglądzie zawartości skrzyni podjęto w Aubusson naprawę jednego z kilku zamoczonych arrasów. Tamże dołączono do transportu obiekty przywiezione z Paryża przez dra Karola Estreichera, eksperta do spraw polskiego mienia kulturalnego, i przez Świercz-Zaleskiego. Były to cymelia z Biblioteki Narodowej w Warszawie – m.in. Psalterz Floriański, wykonany dla królowej Jadwigi, Ewangeliarz księżnej Anastazji, mszał biskupa Erazma Ciołka, autografy utworów Fryderyka Chopina, a także zabytki pochodzące z Zamku Królewskiego w Warszawie – tzw. Modlitewnik Królowej Bony, miecz ceremonialny, jabłko i berło ostatniego króla Polski Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz słynna Biblia Gutenberga z Biblioteki Seminarium Duchownego w Pelplinie.

W transporcie skarbów dominowały zabytki wawelskie:
Objects from the Wawel collections were predominant in the shipment:
Dans le transport des trésors il y avait surtout des objets historiques du Wawel:

5. Szczerbiec, miecz koronacyjny królów polskich. Nadrenia, 2 ćwierć w. XIII. Użyty po raz pierwszy w r. 1320, podczas sakry królewskiej Władysława Łokietka (fot. S. Michta)
5. Szczerbiec, the coronation sword of Polish kings. Rhineland, 2nd quarter of the 13th century. Used for the first time in 1320 during the royal consecration of Ladislaus I the Short (Photo: S. Michta)
5. Ebréché, glaive du sacre des rois de Pologne, Rhénanie, 2e quart du XIIIe s., employé pour la première fois en 1320 pendant le couronnement de Ladislas le Bref (phot. S. Michta)

In the face of the impending German invasion, preparations for the evacuation of the treasures got underway in the summer of 1939. The operation was managed by Dr. Stanisław Świercz-Zaleski, curator of Wawel Royal Castle, Stanisław Taszakowski, and Adolf Szyszko-Bohusz, director of the Wawel Castle Restoration Board, with the assistance of Józef Polkowski. Świercz-Zaleski oversaw the entire evacuation. On September 3, the crates were loaded onto a barge and sent down the Vistula to Sandomierz, then on to Kazimierz Dolny. From there, transported by trucks and horse-drawn wagons, they reached the Romanian border on September 18, 1939. Because the Vatican refused to accept the Polish treasures, on September 21, 1939 they were sent to France by sea, arriving in Marseille on January 8, 1940. After an examination of the contents of the crates, the repair of one of several water-soaked tapestries was undertaken at Aubusson. There too, objects brought from Paris by Świercz-Zaleski and Dr. Karol Estreicher, an expert on Polish cultural property, were added to the shipment. These included landmark works from the National Library in Warsaw, among them the Florian Psalter made for Queen Hedwige, the Anastasia Evangelary, the Missal of Bishop Erazm Ciołek, and autograph manuscripts of the works of Frédéric Chopin. Also added were objects from the Royal Castle in Warsaw including the so-called Prayer Book of Queen Bona; the ceremonial sword, scepter, and orb of Stanislaus Augustus Poniatowski, the last king of Poland; and the celebrated Gutenberg Bible from the Library of the Theological Seminary in Pelplin.

Face à l'imminence de l'invasion allemande, déjà en été 1939, les préparatifs d'un déplacement des trésors furent entrepris. Les travaux étaient dirigés par Stanisław Świercz-Zaleski, conservateur du Château Royal du Wawel, Stanisław Taszakowski et Adolf Szyszko-Bohusz, chef du Département de restauration du château, assisté de Józef Polkowski. Świercz-Zaleski surveilla l'évacuation. Le 3 septembre les caisses furent chargées sur une péniche pour descendre la Vistule d'abord jusqu'à Sandomierz, ensuite à Kazimierz Dolny d'où en charrettes et en camions elles atteignirent la frontière de Roumanie (le 18 septembre 1939). Le Vatican ayant refusé de prendre en garde les trésors polonais, le transport prit la route de mer vers la France (le 12 décembre 1939) et arriva à Marseille le 18 janvier 1940. Après avoir examiné le contenu des caisses à Aubusson, on décida de restaurer l'une de quelques tapisseries mouillées pendant la traversée maritime. En même temps on rajouta au transport des objets apportés de Paris par Karol Estreicher, responsable de la documentation concernant le destin des œuvres d'art polonaises, ainsi que par Świercz-Zaleski. C'étaient de précieux livres de la Bibliothèque Nationale de Varsovie, dont le Psautier de saint Florian, exécuté pour Hedwige d'Anjou, reine de Pologne, l'Evangélaire de la princesse Anastasia, le missel de l'évêque Erazm Ciołek, les autographes des œuvres de Chopin, et aussi des objets provenant du Château Royal de Varsovie, comme le soi-disant Livre de prières de la reine Bona, une épée de cérémonie, le globe et le sceptre de Stanislas Auguste Poniatowski, dernier roi de Pologne et la célèbre Bible de Gutenberg de la bibliothèque du Séminaire de Pelplin.

5

1

1. Plaszcz kawalera Orderu Św. Ducha, dar Ludwika XIV dla Jana III Sobieskiego. Paryż, 1675-1676, wręczony królowi w Żółkwi, 30 XI 1676. Najwspanialszy zachowany płaszcz orderowy jaki wyszedł z warsztatów hafciarskich w Luwrze (fot. S. Michła)

1. Mantle of a Knight of the French Order of the Holy Ghost, gift of Louis XIV to John III Sobieski. Paris, 1675-1676, presented to the king at Żółkiew on November 30, 1676. It is the finest extant order mantle produced in the embroidery workshops of the Louvre (Photo: S. Michła)

1. Manteau de chevalier de l'Ordre du Saint-Esprit, offert par Louis XIV à Jean III Sobieski, Paris, 1675-1676, remis au roi à Żółkiew, le 30 novembre 1676. Le plus beau manteau de l'Ordre parmi ceux produits dans des ateliers de broderie du Louvre, qui a subsisté (phot. S. Michła)

3

2

2. Miecz poświęcony, dar papieża Innocentego XI dla Jana III Sobieskiego. Rzym, 1675-1676. Wręczony 25 lipca 1684 r. Tworzy wraz z kapeluszem komplet odznak szczytnych, przyznanych królowi przez Stolicę Apostolską, po zwycięstwie pod Wiedniem, 12 IX 1683 (fot. S. Michła)

2. Consecrated Sword, gift of Pope Innocent XI to John III Sobieski. Rome, 1675-1676. Presented on July 25, 1684. The sword, along with the hat, forms a set of decorations bestowed on the king by the Vatican following the victory at Vienna (September 12, 1683) (Photo: S. Michła)

2. Épée bénite, offerte par le pape Innocent XI à Jean III Sobieski, Rome, 1675-1676. Remise au roi le 25 juillet 1684. L'épée et le chapeau sont un ensemble de décorations accordées au roi par le Saint-Siège après la victoire à Vienne (12 septembre 1683) (phot. S. Michła)

3. Kapelusz poświęcony, „szyszak obrońcy chrześcijaństwa”. Rzym, 1676-1677. Dar papieża Innocentego XI dla Jana III Sobieskiego, w r. 1684 (fot. S. Michła)

3. Consecrated Hat, "the helmet of the defender of the faith." Rome, 1676-1677. Gift of Pope Innocent XI to John III Sobieski in 1684 (Photo: S. Michła)

3. Chapeau bénié, „casque du défenseur de la chrétienté”. Rome, 1676-1677. Offert par le pape Innocent XI à Jean III Sobieski en 1684 (phot. S. Michła)

4

5

4. Łańcuch królowej Konstancji Austriackiej, drugiej żony Zygmunta III Wazy (zm. 1641), wyjęty z jej grobu w katedrze wawelskiej. Europa Środkowa, połowa w. XVI (fot. S. Michta)

4. Chain belonging to Constance of Austria, 2nd wife of Sigismund III Vasa (d. 1641), removed from her grave in the Wawel Cathedral. Central Europe, mid-16th century (Photo: S. Michta)

4. Chaîne de la reine Constance d'Autriche, seconde femme de Sigismund III Vasa (m. 1641), sortie de son tombeau dans la cathédrale au Wawel. Europe Centrale, milieu du XVIe s. (phot. S. Michta)

5. Bulawa hetmańska, Polska, połowa w. XVI. Według tradycji należąca niegdyś do jednego z hetmanów z rodu Rzewuskich (fot. S. Michta)

5. Hetman's bulawa mace, Poland, mid-16th century. According to tradition, it once belonged to one of the hetmans from the Rzewuski family (Photo: S. Michta)

5. Bâton de commandement d'hetman, milieu du XVIe s. Selon la tradition il aurait appartenu à l'un d'hetmans de la famille Rzewuski (phot. S. Michta)

6. Złoty kubek z emalią i kameami, Holandia, 2. połowa w. XVII (fot. L. Schuster)

6. Gold cup with enamel and cameos, Netherlands, 2nd half of the 17th century (Photo: Schuster)

6. Gobelet en or orné d'émail et de camées, Hollande, 2e moitié du XVIIe s. (phot. L. Schuster)

7. Srebrna misa z przedstawieniami bóstw morskich, Augsburg, Elias I Drentwett, 1617. Arcydzieło złotnictwa augsburskiego, nabyte z arystokratycznej kolekcji Palfy'ch (fot. L. Schuster)

7. Silver bowl with sea deities, Augsburg, Elias I Drentwett, 1617. Masterpiece of Augsburg goldwork, purchased from the aristocratic Palfy collection (Photo: L. Schuster)

7. Plat en argent avec une décoration représentant des divinités aquatiques, Augsburg, Elias I Drentwett, 1617. Chef d'oeuvre de l'orfèvrerie d'Augsbourg, acquis de la collection de la famille aristocratique des Palfy (phot. L. Schuster)

8. Kufel z kości słoniowej w srebrnej oprawie, Gdańsk, Ernst II Kadau i Christoph Maucher, ok. 1690 (fot. L. Schuster)

8. Ivory tankard with silver mounts, Gdańsk, Ernst II Kadau and Christoph Maucher, ca. 1690 (Photo: L. Schuster)

8. Choape en ivoire montée en argent, Gdańsk, Ernst II Kadau et Christoph Maucher, vers 1690 (phot. L. Schuster)

9. Zbroja karacenowa z herbem Ostoja, Polska, początek w. XVIII (fot. L. Schuster)

9. Scale armor with the Ostoja coat of arms, Poland, beginning of the 18th century (Photo: L. Schuster)

9. Armure d'écailles aux armoiries Ostoja. Pologne, début du XVIIIe s. (phot. L. Schuster)

10. Chorągiew turecka zdobyta pod Wiedniem (12 IX 1683), ofiarowana przez króla Jana III Sobieskiego do katedry wawelskiej. Rewindykowana z Rosji w 1924 i przekazana do Zamku Królewskiego na Wawelu (fot. S. Michta)

10. Turkish banner captured at Vienna (December 12, 1683), presented to the Wawel Cathedral by King John III Sobieski. Revindicated from the U.S.S.R. in 1924 and transferred to the Wawel Royal Castle (Photo: S. Michta)

10. Bannière turque prise à la bataille de Vienne (le 12 septembre 1683), offerte par Jean III Sobieski à la cathédrale de Cracovie. Revendiquée de la Russie en 1924 et déposée au Château Royal du Wawel (phot. S. Michta)

11. Palasz paradny, Turcja, w. XVII. Według tradycji pochodzący ze zbrojowni króla Jana III Sobieskiego w Żółkwi (fot. L. Schuster)

11. Parade palache, Turkey, 18th century. Tradition holds that this sword comes from King John III Sobieski's armory in Żółkiew (Photo: L. Schuster)

11. Latte de parade, Turquie, XVIIe s. Selon la tradition elle provient de la collection d'armes de Jean III Sobieski à Żółkiew (phot. L. Schuster)

3

4

5

6

7

1

1. Arras z inicjalami SA (Sigismundus Augustus) i globusem, Bruksela, 1550-1560. Jeden z 13 zachowanych arrasów monogramowych, w których znak osobisty monarchy umieszczono na tle ornamentu zw. niderlandzka groteska (fot. L. Schuster)

1. Tapestry with the monogram SA (Sigismund Augustus) and a globe, Brussels, 1550-1560. One of 13 extant monogram tapestries, with the personal device of the monarch placed on an ornament known as Netherlandish grotesque (Photo.: L. Schuster)

1. Tapissierie au monogramme S.A. (Sigismundus Augustus) et au globe terrestre. Bruxelles, 1550-1560. L'une de 13 tapisseries au monogramme qui ont subsisté, et où la marque personnelle du monarque est placée sur fond d'un ornement dit la grotesque néerlandaise (phot. L. Schuster)

2. Arras z herbami Polski i Litwy oraz postacią Wiktorii, Bruksela, 1550-1560. Z grupy 12 arrasów herbowych, w których godła Rzeczypospolitej Obojga Narodów oddano pod opiekę rzymskich bogiń - Wiktorii i Cerery (fot. L. Schuster)

2. Tapestry with the coats of arms of Poland and Lithuania and the figure of Victory, Brussels, 1550-1560. From a group of 12 armorial tapestries with the emblems of the Polish-Lithuanian Commonwealth placed under the protection of the Roman goddesses Victory and Ceres (Photo.: L. Schuster)

2. Tapissierie aux armes de la Pologne et de la Lituanie et au personnage de Victoire, Bruxelles, 1550-1560; elle fait partie du groupe de 12 tapisseries héraldiques où les emblèmes de l'Etat polono-lituanien sont protégés par Victoire et Cérés, divinités romaines (phot. L. Schuster)

3. Arras z inicjalami SA (Sigismundus Augustus) i satyrami tarczownikami, Bruksela, 1550-1560. Z serii 5 portier o takiej samej dekoracji (fot. S. Michta)

3. Tapestry with the monogram SA (Sigismund Augustus) with satyrs as shield-bearers, Brussels, 1550-1560. From a series of five portières with similar decorative elements (Photo.: S. Michta)

3. Tapissierie au monogramme S.A. (Sigismundus Augustus) dans un cartouche soutenu par les satyres, Bruxelles, 1550-1560, de la suite de 5 portières à décoration identique (phot. S. Michta)

4. Arras z Orlem Białym i herbem Korczak, Bruksela, 1560. Dar Krzysztofa Krupskiego, starosty horodelskiego, dla Zygmunta Augusta - dziś używany jako arras tronu (fot. A. Wierzbą)

4. Tapestry with the White Eagle and the Korczak coat of arms, Brussels, 1560. Gift of Krzysztof Krupski, starost of Horodlo, to King Sigismund Augustus. Now is displayed as a throne tapestry (Photo.: A. Wierzbą)

4. Tapissierie à l'Aigle de Pologne et aux armoiries de Christophe Krupski, staroste de Horodlo qui l'offrit à Sigismund Auguste en hommage, Bruxelles, 1560. De nos jours elle joue le rôle de la tapisserie du trône (phot. A. Wierzbą)

2

3

4

1

2

3

Wśród skarbów spoza Wawelu, dołączonych do transportu we Francji, były 22 skrzynie zawierające cymelia z Biblioteki Narodowej, takie jak:
 Among the objects added to the Wawel shipment in France, were 22 crates containing priceless works from the National Library including:
 Parmi les objets ne provenant pas du Wawel, joints au transport en France, il y avait 22 caisses qui contenaient des pièces précieuses de la Bibliothèque Nationale telles que:

1. Psalterz Floriański, trójjęzyczny rękopis przeznaczony dla królowej Jadwigi, Polska, koniec w. XIV. Jeden z najcenniejszych zabytków języka polskiego, z dewizą monarchini w dekoracji marginesów. Biblioteka Narodowa w Warszawie (fot. K. Konopka)
1. The Florian Psalter, a tri-lingual illuminated manuscript made for Queen Hedvige, Poland, end of the 14th century. One of the greatest monuments of the Polish language, it incorporates the monarch's device into the border decorations. National Library, Warsaw (Photo: K. Konopka)
1. Psautier de saint Florian, manuscrit en trois langues destiné à la reine Hedvige, Pologne, fin du XIVe s. Un des plus précieux documents de la littérature polonaise avec la devise de la reine figurant dans la décoration des marges. Bibliothèque Nationale, Varsovie (phot. K. Konopka)

2. Ewangeliarz Anastazji, księżnej plockiej, 2. połowa w. XII, w srebrnej oprawie z przedstawieniem Chrystusa tronującego w otoczeniu symboli Czterech Ewangelistów. Biblioteka Narodowa w Warszawie (fot. K. Konopka)
2. Evangeliary of Anastasia, Duchess of Plock, 2nd half of the 12th century, with silver-mounted binding with the image of Christ enthroned surrounded by the symbols of the Four Evangelists. National Library, Warsaw (Photo: K. Konopka)
2. Evangeliare d'Anastasia, princesse de Plock, 2e moitié du XIIe s., dans une reliure d'argent représentant le Christ entouré de symboles des quatre évangélistes. Bibliothèque Nationale, Varsovie (phot. K. Konopka)

3. Autograf Fryderyka Chopina, Polonez fantazja, op. 61. Biblioteka Narodowa w Warszawie (fot. K. Konopka)
3. Autograph manuscript of Frederick Chopin's Polonaise-Fantasia, op. 61. National Library, Warsaw (Photo: K. Konopka)
3. Autographe de Frédéric Chopin, Polonaise - Fantaisie, op. 61. Bibliothèque Nationale, Varsovie (phot. K. Konopka)

Z Zamku Królewskiego w Warszawie pochodziły:
 From the Royal Castle in Warsaw:
 Du Château Royal de Varsovie provenaient:

4. Miecz ceremonialny ostatniego króla Polski Stanisława Augusta Poniatowskiego, 1764. Zamek Królewski w Warszawie (fot. M. Broniarski)
4. Ceremonial sword belonging to Stanislaus Augustus Poniatowski, the last king of Poland, 1794. Royal Castle, Warsaw (Photo: M. Broniarski)
4. Epée de cérémonie de Stanislas Auguste Poniatowski, dernier roi de Pologne, 1764. Château Royal de Varsovie (phot. M. Broniarski)

5. Łańcuch Wielkiego Mistrza Orderu Orła Białego należący do Stanisława Augusta Poniatowskiego, Polska, 1764. Zamek Królewski w Warszawie (fot. M. Broniarski)
5. Collar of the Grand Master of the Order of the White Eagle belonging to Stanislaus Augustus Poniatowski, Poland, 1764. Royal Castle, Warsaw (Photo: M. Broniarski)
5. Chaîne du Grand Maître de l'Ordre de l'Aigle Blanc, ayant appartenu à Stanislas Auguste Poniatowski, Pologne 1764. Château Royal de Varsovie (phot. M. Broniarski)

6. Tzw. Modlitewnik królowej Bony, Florencja, ok. 1492, rękopis Godzinek z miniaturami Attavante di Gabriello (1452-1517). Zamek Królewski w Warszawie (fot. M. Broniarski)
6. So-called Prayer Book of Queen Bona, Florence, ca. 1492, illuminated Book of Hours with miniatures by Attavante di Gabriello (1452-1517). Royal Castle, Warsaw (Photo: M. Broniarski)
6. Livre de prières soi-disant de la reine Bona, Florence, vers 1492, manuscrit du Livre d'Heures avec des miniatures d'Attavante di Gabriello (1452-1517). Château Royal de Varsovie (phot. M. Broniarski)

7. Mapa I. Trasa ewakuacji skarbów w Europie, 1939-1940
7. Map I. Evacuation route of the treasures in Europe, 1939-1940
7. Carte I. Parcours de l'évacuation des trésors en Europe, 1939-1940

4

5

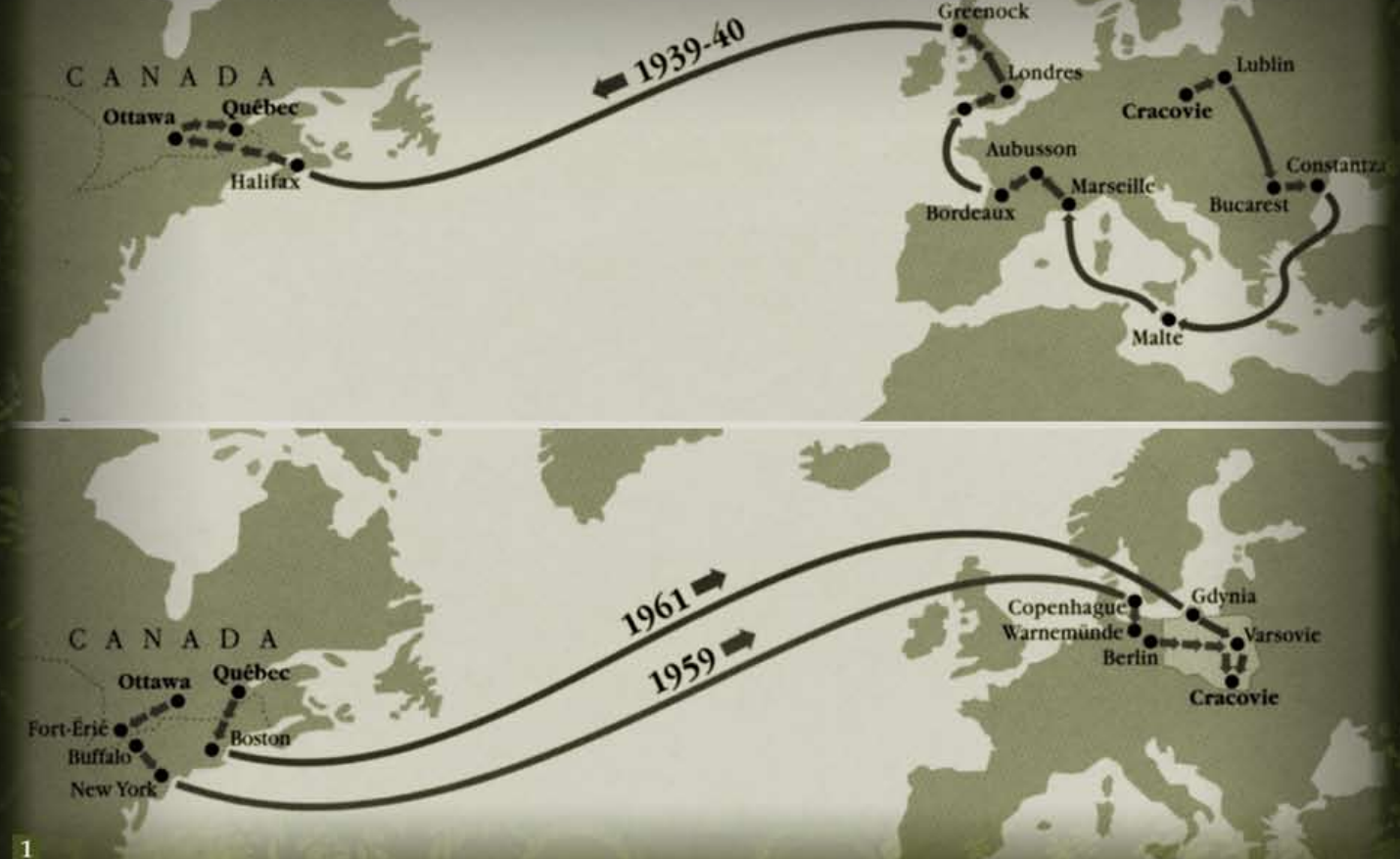

6

7

1. Mapa II. Trasa przemieszczenia skarbów do Kanady 1940 i powrotów do Polski, 1959 i 1961

1. Map II. The movements of the treasures within Canada and returns to Poland, 1959 and 1961

1. Carte II. Parcours des déplacements des trésors au Canada et de leurs retours en Pologne, 1940-1961

Ile etap „odysei”

17 VI 1940 transport odpłynął z Bordeaux do Anglii, a stamtąd na statku „Batory” wyruszył do Kanady (4 VII 1940). Do portu w Halifax dobił 12 VII 1940. Władze Kanadyjskie oficjalnie zgodziły się na udzielenie azylu polskim skarbowi, wyznaczając na ten cel budynek Archiwów Państwowych na Farmie Eksperymentalnej w Ottawie (Record Building). Warunki przechowywania były tu idealne. Od r. 1945 rozpoczęto dzielenie depozytu i lokowanie go w różnych miejscach: kufry ze Szczercbem, rękopisami i Biblią Gutenberga złożono w Bank of Montreal, pozostałe skrzynie rozparcelowano między klasztor Redemptorystów w Ste-Anne-de-Beaupré, żeński klasztor Przenajświętszej Krwi w Ottawie, Farmę Eksperymentalną w Ottawie oraz Muzeum w Québec. W maju r. 1946 do tych „kryjówek skarbów” doszedł jeszcze szpital Hôtel Dieu w Québec. Rozsrodkowanie zbiorów miało związek z kontrowersjami wokół ich zwrotu do powojennej Polski, rządzonej przez komunistów. Utworzony w Londynie emigracyjny rząd polski kwestionował zwrot. Ze strony kanadyjskiej w ten polityczny spór angażowali się wówczas m.in. minister spraw zagranicznych Lester B. Pearson i premier Prowincji Québec Maurice Duplessis. W sierpniu r. 1948 część depozytu powróciła do kraju, wraz z kustoszem Stanisławem Świerczem-Zaleskim. Na miejscu, jako opiekun zbiorów, pozostał tylko Józef Polkowski. W r. 1953, dzięki staraniom Aleksandra Janty-Polczyńskiego, powstał projekt publicznej prezentacji zbiorów i zrealizowano zdjęcia wszystkich obiektów (wykonał je znakomity fotograf Jousuf Karsh). W r. 1956, także z inicjatywy Janty, powołano w Nowym Jorku Fundusz Skarbów Wawelskich, działający na rzecz ich zwrotu. Akcja ta miała głosić znaczenie propagandowe, opiniotwórcze. Środowiska polonijne rozwinęły kampanie medialną dla poparcia idei zwrotu, pod hasłem: Czy społeczność emigracyjna ma możliwość przyczynić się do uratowania skarbów (tytuł broszury Stanisława Lis-Kozłowskiego, wydanej w Buenos Aires w r. 1958).

Miejsca przechowania skarbów w Kanadzie:
Places where the treasures were kept in Canada:
Lieux où les trésors étaient déposés au Canada:

2. Gmach Archiwów Państwowych na Farmie Eksperymentalnej w Ottawie (Archiwum Fot. Wawel)
2. The National Archives' Records Storage Building on the Experimental Farm in Ottawa (Wawel Photo Archive)
2. Édifice des Archives Publiques sur le site de la Ferme Expérimentale à Ottawa (Archives Phot. du Wawel)

Stage II of the Odyssey

On June 17, 1940, the shipment left Bordeaux for England from where on July 4, 1940, it sailed for Canada aboard the Batory. It reached the port of Halifax on July 12, 1940. The Canadian government officially agreed to grant asylum to the Polish treasures, designating one of the buildings (the Records Storage Building) of the National Archives on the Experimental Farm in Ottawa for the purpose. The storage conditions were ideal. Starting in 1945, portions of the deposit were moved to various places for storage. The trunk containing Szczercbiec, manuscripts, and the Gutenberg Bible was deposited with the Bank of Montreal; the remaining crates were stored at the monastery of the Redemptorist Fathers in Sainte-Anne-de-Beaupré, the Convent of the Precious Blood and the Experimental Farm in Ottawa, and the Provincial Museum in Québec. In May 1946, the Hôtel Dieu in Québec joined the list of the "treasures" hiding-places. The decentralization of the collection was linked to the controversy surrounding its return to communist post-war Poland. The Polish government-in-exile in London questioned the return. The Canadian side of this political dispute was represented by Lester B. Pearson, the foreign minister, and Maurice Duplessis, premier of the Province of Québec. In August 1948, Stanisław Świercz-Zaleski returned to Poland with part of the treasures leaving Józef Polkowski in Canada as sole custodian of the remainder of the collection. In 1953, Aleksander Janta-Polczyński conceived the idea of putting the objects on public display; consequently photographs of all the objects were taken by the excellent photographer Jousuf Karsh. In 1956, again on the initiative of Janta-Polczyński, the Fund for the Wawel Treasures, which advocated their return to Poland, was established in New York. The initiative played a significant role in bolstering public opinion. Polish émigré circles developed a media campaign in support of the return of the treasures. "Can emigrant society help save the treasures?", the title of a brochure published by Stanisław Lis-Kozłowski in Buenos Aires in 1958, became its rallying cry.

3. Bank of Montreal w Ottawie (Archiwum Fot. Wawel)
3. Bank of Montreal, Ottawa (Wawel Photo Archive)
3. Banque de Montréal à Ottawa (Archives Phot. du Wawel)

4. Klasztor Redemptorystów w Ste-Anne-de-Beaupré (refoto D. Błażewski)
4. Monastery of the Redemptorist Fathers, Sainte-Anne-de-Beaupré (Re-photo: D. Błażewski)
4. Couvent des Rédemptoristes à Sainte-Anne-de-Beaupré (rephoto: D. Błażewski)

Ile étape de „l'odyssée”

Le 17 juin 1940 le transport partit de Bordeaux à l'Angleterre qu'il quitta à bord du bateau „Batory” le 4 juillet 1940 pour atteindre de port de Halifax au Canada le 12 juillet 1940. Les autorités canadiennes décidèrent officiellement d'offrir un abri aux trésors polonais et de les entreposer sur le site de la Ferme expérimentale à Ottawa dans un édifice des Archives Publiques (Record Building). Les conditions de conservation y étaient idéales. Dès 1945, on se mit à répartir le dépôt et à le placer dans divers endroits: les coffres avec l'Ebrechté, les manuscrits et la Bible de Gutenberg furent déposés dans la Banque de Montréal, les autres furent transportés au couvent des Rédemptoristes de Sainte-Anne-de-Beaupré, au couvent des religieuses du Précieux-Sang à Ottawa, à la Ferme expérimentale à Ottawa et au Musée du Québec. En mai 1946, l'Hôtel-Dieu de Québec fut rajouté à ces „cachettes des trésors”. La répartition des collections était imposée par des controverses concernant leur retour en Pologne, gouvernée alors par les communistes. Le gouvernement polonais en exil, formé à Londres, s'opposait à leur retour. Dans ce conflit politique de la part des Canadiens étaient alors engagés: le ministre des affaires étrangères Lester B. Pearson et le premier ministre de la Province du Québec Maurice Duplessis. En août 1948, une petite partie du dépôt retourna en Pologne, apportée par le conservateur Stanisław Świercz-Zaleski. Au Canada, il ne restait que Józef Polkowski en tant que gardien de la collection. En 1953, grâce aux démarches d'Alexandre Janta-Polczyński, on proposa de présenter les collections au public, et dans ce but tous les objets furent photographiés (par le photographe renommé Jousuf Karsh). En 1956, également sur l'initiative de Janta, le Fonds des trésors du Wawel fut créé à New York afin d'appuyer l'idée de leur retour. C'était une importante action de propagande qui inspirait ainsi l'opinion publique. Les émigrés polonais entreprirent une campagne dans les médias pour soutenir le même concept: La communauté des émigrés peut-elle contribuer à sauver les trésors? (titre de la brochure de Stanisław Lis-Kozłowski publiée à Buenos Aires en 1958).

5. Klasztor żeński konwentu Przenajświętszej Krwi Chrystusowej w Ottawie (Archiwum Fot. Wawel)
5. Convent of the Precious Blood of Christ, Ottawa (Wawel Photo Archive)
5. Couvent des religieuses du Précieux-Sang à Ottawa (Archives Phot. du Wawel)

6. Klasztor Hôtel-Dieu w Québec (Archiwum Fot. Wawel)
6. Hôtel-Dieu Convent, Québec (Wawel Photo Archive)
6. Hôtel-Dieu de Québec (Archives Phot. du Wawel)

7. Muzeum Prowincji Québec (fot. F. Fuchs)
7. Provincial Museum, Québec (Photo: F. Fuchs)
7. Musée de la province du Québec (phot. F. Fuchs)

2

3

4

5

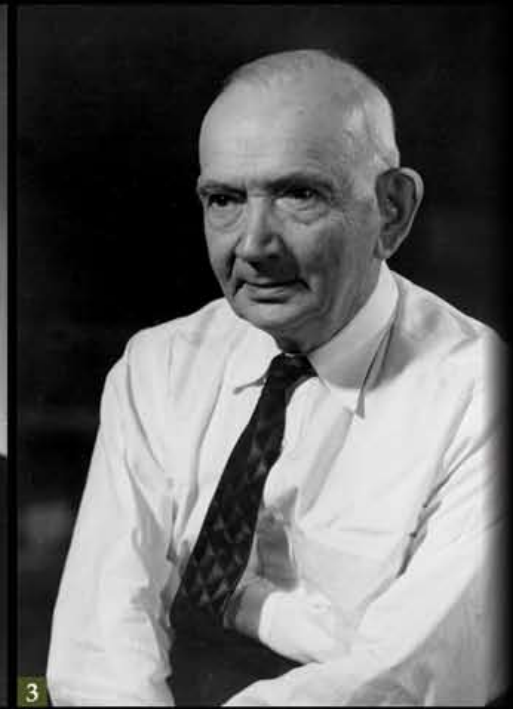

6

7

1. Maurice Duplessis (1890-1959), premier i generalny prokurator prowincji Québec (1944-1959) (Archiwum Fot. Wawel)
1. Maurice Duplessis (1890-1959), premier and procurator general of the province of Québec (1944-1959) (Wawel Photo Archive)
1. Maurice Duplessis (1890-1959), premier ministre et procureur général de la province du Québec (1944-1959) (Archives Phot. du Wawel)

2. Lester Bowles Pearson (1897-1972), minister spraw zagranicznych Kanady (1948-1957) i premier rządu federalnego (1963-1968), laureat pokojowej nagrody Nobla w r.1957 (Archiwum Fot. Wawel)

2. Lester Bowles Pearson (1897-1972), Canadian foreign minister (1948-1957) and prime minister (1963-1968), winner of the Nobel Prize for peace (1957) (Wawel Photo Archive)
2. Lester Bowles Pearson (1897-1972), ministre des affaires étrangères du Canada (1948-1957) et premier ministre du gouvernement fédéral (1963-1968), lauréat du prix Nobel en 1957 (Archives Phot. du Wawel)

3. Józef Polkowski, uczestnik ewakuacji i opiekun skarbów wawelskich w czasie całego ich pobytu w Kanadzie (Archiwum Fot. Wawel)
3. Józef Polkowski served as the custodian of the Wawel treasures for the entire time they were in Canada (Wawel Photo Archive)

3. Józef Polkowski, qui participait à l'évacuation des trésors et ensuite les surveillait pendant leur séjour au Canada (Archives Phot. du Wawel)

4 / 5. Akcja fotografowania skarbów, z udziałem Józefa Polkowskiego, w Muzeum w Québec, przez art. fotografika Yousufa Karsha, 1953 (fot. W. McCracken)

4 / 5. Yousuf Karsh photographing the treasures, with Józef Polkowski, in the Provincial Museum in Québec, 1953 (Photo: W. McCracken)

Photographing the treasures, 1953. (Photo: W. McCracken)
4 / 5. Les trésors photographiés par l'artiste-photographe Yousuf Karsh au Musée du Québec en présence de Józef Polkowski, 1953 (phot. W. McCracken)

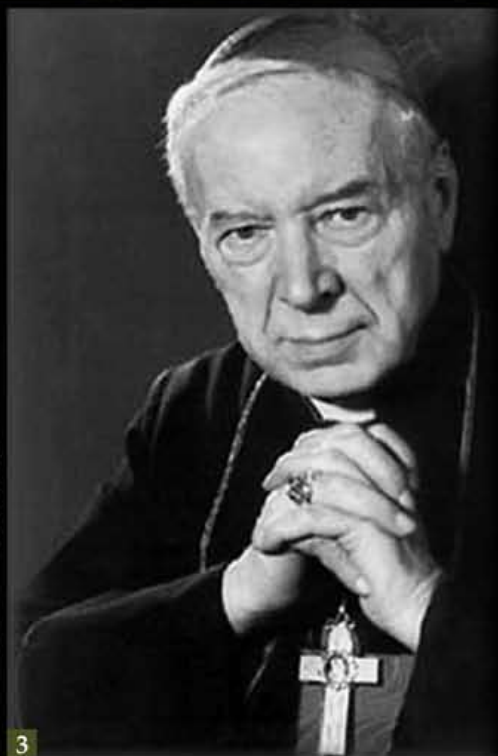

1

2

3

4

1. Aleksander Janta-Polczyński (1908-1974), polski pisarz, bibliofil i antykwariusz, działacz polonijny (Archiwum Fot. Wawel)
 1. Aleksander Janta-Polczyński (1908-1974), writer, bibliophile, and antiquarian bookseller, was an active member of the Polonia (Wawel Photo Archive)

2. Witold Malcużyński (1914-1977), wybitny polski pianista, znakomity wykonawca utworów Fryderyka Chopina (fot. J. Lewicki)
 2. Witold Malcużyński (1914-1977), eminent Polish pianist, known for his superb interpretations of the works of Frédéric Chopin (Photo: J. Lewicki)

2. Witold Malcużyński (1914-1977), éminent pianiste polonais, exécuteur remarquable des oeuvres de Frédéric Chopin (phot. J. Lewicki)

3. Stefan Wyszyński (1901-1981), kardynał, prymas polski, więziony w okresie stalinizmu, wielki autorytet moralny (Archiwum Fot. Wawel)

3. Stefan Wyszyński (1901-1981), cardinal, primate of Poland, imprisoned in the Stalinist period, a great moral authority (Wawel Photo Archive)
 3. Stefan Wyszyński (1901-1981), cardinal, primate de la Pologne, emprisonné à l'époque du stalinisme, homme de grande autorité morale (Archives Phot. du Wawel)

4. Prof. Jerzy Szablowski (1906-1989), historyk sztuki, muzeolog, dyrektor Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, ideowy spadkobierca i następcą Świerż-Zaleskiego, wieloletni ordędownik zwrotu skarbow wawelskich i główny ich „rewindykator” (fot. S. Michta)

4. Prof. Jerzy Szablowski (1906-1989), art historian, director of the State Art Collection at Wawel Royal Castle. The heir to Świerż-Zaleski's ideals, for years he championed the return of the Wawel treasures and was their chief "revindikator" (Photo: S. Michta)

4. Jerzy Szablowski (1906-1989), professeur, historien de l'art, muséologue, directeur des Collections Nationales d'Art du Wawel, successeur de Świerż-Zaleski, principal „revendicateur” des trésors du Wawel (phot. S. Michta)

III etap "odyssey"

W r. 1957 Zarząd Główny Kongresu Polonii Kanadyjskiej ogłosił referendum w sprawie powrotu skarbów do Polski. (Tylko 2% emigracji kanadyjskiej głosowało za zatrzymaniem depozytu). Ambasadorami tej sprawy na obczyźnie byli także Aleksander Janta-Polczyński i Witold Malcużyński, polski pianista zamieszkały w Szwajcarii. W kraju działał na rzecz zwrótu prymas kardynał Stefan Wyszyński – śląc do Kanady listy i memoriały.

W dniu 23 XII 1958 prof. Jerzy Szablowski, dyrektor Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, upoważniony do odbioru depozytu, przybył do Kanady na czele delegacji złożonej z wybitnych specjalistów (prof. Marian Morelowski, prof. Zbigniew Drzewiecki, prof. Bogdan Marconi) i otworzył kufr w Bank of Montreal w Ottawie. W lutym 1959 zawartość tych kufrów dotarła do Warszawy. 8 II 1959 – pokazano ją publicznie w Muzeum Narodowym w Warszawie, a 16 II 1959 – na Wawelu. Powrót Szczerbca i rękopisów wzbudził ogromny entuzjazm społeczeństwa.

Rok 1959
1959
L'Année 1959

Stage III of the Odyssey

In 1957 the executive board of the Canadian Polish Congress declared a referendum on the issue of the return of the Polish art treasures. (Only 2% of immigrant Poles voted for keeping the treasures in Canada.) Aleksander Janta-Polczyński and Witold Malcużyński, the Polish pianist residing in Switzerland, also served as ambassadors for the return. From Poland, the primate, Stefan Cardinal Wyszyński worked for the cause by writing letters and memorials to Canada. On December 23, 1958, Prof. Jerzy Szablowski, director of the Wawel Royal Castle – State Art Collection, armed with the authorization to receive the deposit, arrived in Canada at the head of a delegation of distinguished specialists (Prof. Marian Morelowski, Prof. Zbigniew Drzewiecki, Prof. Bogdan Marconi) to open the trunks stored at the Bank of Montreal in Ottawa. In February 1959, the contents of the trunks reached Warsaw. The treasures were put on public display at the National Museum in Warsaw on February 8 and on February 16 they were shown at Wawel. The return of Szczerbiec and the manuscripts met with great enthusiasm by the citizens of Poland.

5. Prof. Jerzy Szablowski, prezentuje odzyskany Psalterz Floriański, luty 1959 (fot. A. Lipka)
5. Prof. Jerzy Szablowski presenting the restituted Florian Psalter, February 1959 (Photo.: A. Lipka)
5. Prof. Jerzy Szablowski montre le Psautier de saint Florian, récupéré, février 1959 (phot. A. Lipka)

IIIe étape de „l'odyssée”

En 1957, le conseil général du Congrès de la Polonia Canadienne organisa un référendum concernant le retour des trésors en Pologne. (Rien que 2% de Polonais en exil votèrent contre le renvoi des objets déposés). En tant qu'ambassadeurs de cette entreprise à l'étranger il faut aussi citer Aleksander Janta-Polczyński et Witold Malcużyński, pianiste polonais, établi en Suisse. En Pologne, le primat cardinal Stefan Wyszyński appuya également l'idée du retour des trésors, expédiant au Canada des lettres et des mémoires.

Le 23 décembre 1958, prof. Jerzy Szablowski, directeur des Collections Nationales d'Art du Wawel, autorisé à reprendre le dépôt, arriva au Canada à la tête d'une délégation composée d'éminents spécialistes (prof. Marian Morelowski, prof. Zbigniew Drzewiecki, prof. Bogdan Marconi) et il ouvrit les coffres déposés dans la Banque de Montréal à Ottawa. En février 1959, les coffres parvinrent à Varsovie. Le 8 février 1959, leur contenu fut présenté au public au Musée National de Varsovie, et le 16 février 1959 au Wawel. Le retour de l'Ebréché et des manuscrits déclencha l'enthousiasme des Polonais.

6. Prof. Jerzy Szablowski w gronie pracowników Wawelu ogląda kufel gdański, luty 1959 (fot. J. Lewicki)
6. Prof. Jerzy Szablowski, surrounded by Wawel museum staff, examines the Gdańsk tankard, February 1959 (Photo.: J. Lewicki)
6. Prof. Jerzy Szablowski, entouré de ses collaborateurs, examine une chope de Gdańsk, février 1959 (phot. J. Lewicki)

1. Ks. dr Antoni Liedtke, dyrektor Seminarium Duchownego w Pelplinie, odbiera Biblię Gutenberga z rąk prof. Szablowskiego, luty 1959 (fot. E. Węglowski)

1. The Rev. Dr. Antoni Liedtke, director of the Theological Seminary in Pelplin receiving the Gutenberg Bible from Prof. Szablowski, February 1959 (Photo: E. Węglowski)

1. M. l'abbé dr Antoni Liedtke, directeur du Séminaire de Pelplin reprend la Bible de Gutenberg de la main du prof. Szablowski (phot. E. Węglowski)

2. Prof. Marian Morelowski (1884-1963), historyk sztuki, zasłużony badacz arrasów, organizator ich rewindykacji z Rosji w latach 1921-1928, z Ewangeliarzem Anastazji, luty 1959 (fot. J. Lewicki)

2. Prof. Marian Morelowski (1884-1963), art historian and eminent tapestry scholar who organized the return of the Wawel tapestries from the U.S.S.R. in the years 1921-28, seen here with the Anastasia Evangeliary, February 1959 (Photo: J. Lewicki)

2. Prof. Marian Morelowski (1884-1963), historien de l'art, expert en la matière des tapisseries de la collection royale, organisateur de leur revendication de la Russie entre 1921 et 1928; il tient l'Evangélaire d'Anastasie (phot. J. Lewicki)

3. Uroczysty koncert Witolda Małcużyńskiego w Sali Senatorskiej Zamku Królewskiego na Wawelu, z okazji powrotu skarbów, 16 II 1959 (fot. S. Kolowca)

3. Celebratory concert given by Witold Małcużyński in the Senators' Hall at Wawel Royal Castle to honor the return of the treasures, February 16, 1959 (Photo: S. Kolowca)

3. Concert solennel de Witold Małcużyński dans la Salle des Sénateurs au Château Royal du Wawel à l'occasion du retour des trésors, le 16 février 1959 (phot. S. Kolowca)

4. Kolejka oczekujących na wejście na wystawę skarbów w Zamku Królewskim na Wawelu, luty 1959 (fot. E. Rachwał)

4. The line of people waiting to see the exhibition of the returned treasures at the Wawel Royal Castle, February 1959 (Photo: E. Rachwał)

4. File de visiteurs devant l'entrée à l'exposition des trésors au Château Royal du Wawel, février 1959 (phot. E. Rachwał)

1

1. Kufry zamówione w specjalistycznej amerykańskiej firmie EXCELSIOR (Stamford, Connecticut), w których przewieziono z Kanady skarby wawelskie (fot. S. Michta)

1. Trunks ordered from the renowned American specialty firm EXCELSIOR (Stamford, Connecticut) to transport the Wawel treasures from Canada to Poland (Photo: S. Michta)

1. Coffres commandés à la firme américaine EXCELSIOR (Stamford, Connecticut) dans lesquels les trésors du Wawel furent transportés (phot. S. Michta)

IV etap „odysei”
Rok 1961

Stage IV of the Odyssey
1961

IVe étape de „l'odyssée”
L'Année 1961

W listopadzie r. 1960 Rząd Kanadyjski zgodził się na wydanie całego depozytu. 27 XII 1960 delegacja pod przewodnictwem prof. Szablowskiego odleciała do Montrealu. 31 XII 1960 prof. Szablowski urzędowym aktem przejął zbiory od dyrektora Muzeum w Québec, Antoine'a Roya. 4 I 1961 statek „Krynica” ze skarbami na pokładzie wypłynął z Bostonu do Gdyni. 16 I 1961 specjalnym pociągami arrasy i bezcenne pamiątki narodowe powróciły do Krakowa i na Wawel. Od tej chwili zdobia, jak dawniej, komnaty Zamku Królewskiego i Skarbiec Koronny.

In November of 1960, the Canadian government agreed to release the rest of the deposit. On December 27, 1960, a delegation led by Prof. Szablowski left for Montreal. On December 31, 1960 Prof. Szablowski officially received the collection from the director of the Provincial Museum in Québec, Antoine Roy. On January 4, 1961 the ship Krynica, with the treasures on board, set sail from Boston for Gdynia. On January 16, 1961, the tapestry collection and the other priceless national treasures returned to Cracow, and to Wawel, aboard a special train. Since then, as in the past, they adorn the walls of the Royal Castle and fill the Crown Treasury.

En novembre 1960 le Gouvernement canadien décida de rendre le dépôt entier. Le 27 décembre 1960, la délégation dirigée par le prof. Szablowski partit pour Montréal. Le 31 décembre 1960, le prof. Szablowski en vertu d'un acte officiel reprit les collections de la main d'Antoine Roy, directeur du Musée du Québec. Le 4 janvier 1961, le bateau „Krynica”, avec les trésors à son bord, quitta Boston pour accoster à Gdynia. Le 16 janvier 1961, les tapisseries et d'autres précieuses monuments nationaux, dans un train spécial, revinrent à Cracovie, au Wawel. Dès ce moment ils décorent, comme autrefois les salles du Château Royal et le Trésor de la Couronne.

2. Statek „Krynica” wiozący skarby wawelskie z Bostonu do Gdyni, styczeń 1961 (fot. E. Pelpliński)

2. The ship Krynica carrying the Wawel treasures from Boston to Gdynia, January 1961 (Photo: E. Pelpliński)

2. Bateau „Krynica” qui transporta les trésors du Wawel de Boston à Gdynia, janvier 1961 (phot. E. Pelpliński)

3. Statek w porcie gdyńskim. Prof. Jerzy Szablowski na pokładzie oczekuje na przybycie do nabrzeża, 16 I 1961 (fot. J. Kosidowski)

3. The ship in the port of Gdynia. Prof. Jerzy Szablowski stands on deck as the ship nears the dock, January 16, 1961 (Photo: J. Kosidowski)

3. Bateau dans le port de Gdynia. Prof. Jerzy Szablowski, à bord du bateau attend son accostage, le 16 janvier 1961 (phot. J. Kosidowski)

4. Prof. Bogdan Marconi (1894-1975), konserwator dzieł sztuki, kierownik pracowni konserwatorskich Muzeum Narodowego w Warszawie, członek delegacji przejmującej skarby wawelskie w Kanadzie – w porcie gdyńskim, 16 I 1961 (fot. J. Kosidowski)

4. Prof. Bogdan Marconi (1894-1975) – conservator, head of the conservation department of the National Museum, Warsaw, member of the delegation receiving the Wawel treasures in Canada – in the port of Gdynia, January 16, 1961 (Photo: J. Kosidowski)

4. Prof. Bogdan Marconi (1894-1963), restaurateur au Musée National de Varsovie, membre de la délégation chargée de reprendre les trésors du Wawel, dans le port de Gdynia, le 16 janvier 1961 (phot. J. Kosidowski)

5. Transport rozładowywany w Gdyni przy pomocy dźwigu, styczeń 1961 (fot. B. Marconi)

5. A crane helps unload the shipment in Gdynia, January 1961 (Photo: B. Marconi)

5. Déchargement des coffres à Gdynia à l'aide d'une grue, janvier 1961 (phot. B. Marconi)

6. Wynoszenie ze statku rulonów z arrasami (fot. J. Kosidowski)

6. Rolled tapestries are carried off the ship (J. Kosidowski)

6. Débarquement des rouleaux avec tapisseries (phot. J. Kosidowski)

7. Rozpakowywanie na Wawelu kufrow z arrasami (fot. J. Lewicki)

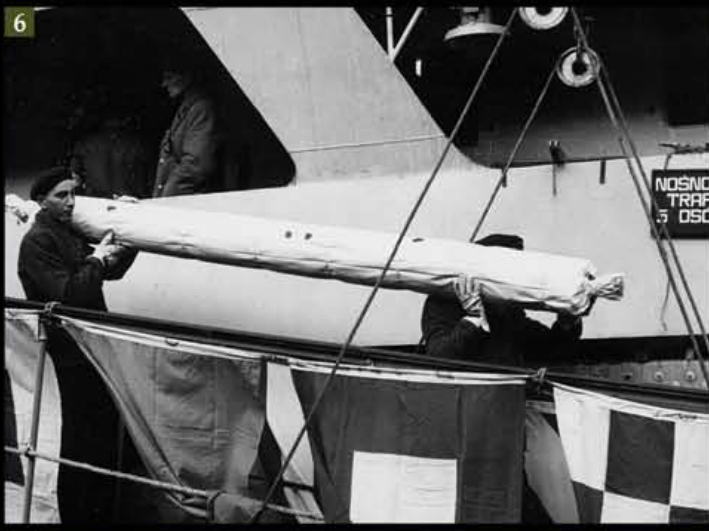
7. Opening the trunks containing tapestries (Photo: J. Lewicki)

7. Déballage au Wawel des coffres contenant les tapisseries (phot. J. Lewicki)

8. Rozpakowywanie na Wawelu kufrow z militariami (widoczne siodło, dar Sultana Mustafy dla Stanisława Małachowskiego, z okazji zawarcia pokoju w Karłowicach w r. 1699) (fot. J. Lewicki)

8. Opening the trunks containing militaria (the saddle given by Sultan Mustafa to Stanislaw Malachowski to mark the signing of the peace treaty in Karlowitz in 1699 is visible in the photograph) at Wawel Royal Castle (Photo: J. Lewicki)

8. Déballage au Wawel des coffres avec des objets d'art militaire (on voit une selle, offerte par le sultan Mustafa à Stanislaw Malachowski à l'occasion de la signature du traité de paix de Karlowitz en 1699 (phot. J. Lewicki)

1

2

3

1. Zamek Królewski na Wawelu – Sala Senatorska wypełniona arrasami z serii Dzieje Noego (fot. L. Schuster)
 1. Wawel Royal Castle – the Senators' Hall hung with tapestries from the Story of Noah series (Photo: L. Schuster)
 1. Château Royal du Wawel – Salle des Sénateurs décorée de tapisseries de la série de l'Histoire de Noé (phot. L. Schuster)

2. Zamek Królewski na Wawelu – Skarbiec Koronny. Sala ze Szczerbce (fot. L. Schuster)
 2. Wawel Royal Castle – Crown Treasury. The Szczerbiec room (Photo: L. Schuster)
 2. Château Royal du Wawel – Trésor de la Couronne, salle avec l'Ebréché (phot. L. Schuster)

3. Zamek Królewski na Wawelu – Skarbiec Koronny. Gablota z odznakami zaszczytnymi króla Jana III Sobieskiego – Płaszczem Orderu Św. Ducha, Mieczem i Kapeluszem poświęconym (fot. S. Michta)
 3. Wawel Royal Castle – Crown Treasury. Case containing the decorations of King John III Sobieski – the Mantle of the French Order of the Holy Ghost, the consecrated hat and sword (Photo: S. Michta)
 3. Château Royal du Wawel – Trésor de la Couronne. Vitrine contenant les insignes honorifiques de Jean III Sobieski: Manteau de l'Ordre du Saint-Esprit, Epée et Chapeau bénié (phot. S. Michta)

4. Dziedziniec arkadowy Zamku Królewskiego na Wawelu, r. 2000 (fot. S. Michta)
 4. Arcaded courtyard of the Wawel Royal Castle, 2000 (Photo: S. Michta)
 4. Château Royal du Wawel, la Cour à arcades, 2000 (phot. S. Michta)

5. Widok Zamku Królewskiego na Wawelu od strony wschodniej, r. 2000 (fot. S. Michta)
 5. View of Wawel Royal Castle from the east, 2000 (Photo: S. Michta)
 5. Château Royal du Wawel, vue du côté est, 2000 (phot. S. Michta)

4

5

Dziękujemy Kanadzie!
Thank you Canada!
Merci Canada!

Prezentacja polskiej kopii Biblii Guttenberga

Prezentacja polskiej kopii Biblii Guttenberga przez Bogdana Borusewicza, Marszałka Senatu Polski dla Noel Kinsella, Marszałka Senatu Kanady oraz Peter Milliken, Marszałka Izby Gmin Kanady w dniu 5 maja 2010, w Bibliotece Parlamentarnej w Ottawie. Od lewej w pierwszym rzędzie stoją: Zenon Kosiniak-Kamysz, Ambasador Polski w Kanadzie, Noel Kinsella, Bogdan Borusewicz, Peter Milliken oraz z tyłu stoją senatorowie i posłowie polskiej delegacji. Wręczenie Biblii Guttenberga było symbolicznym aktem podziękowania Polski dla Kanady za bezpieczne przechowanie i zwrot najcenniejszych zbiorów dziedzictwa polskiego w latach 1939-1961 w Kanadzie.

Presentation of a Polish copy of the Gutenberg Bible

Presentation of a Polish copy of the Gutenberg Bible by Bogdan Borusewicz, Speaker of the Polish Senate to Noel Kinsell, Speaker of the Canadian Senate and Peter Milliken, Speaker of the Canadian House of Commons, on May 5, 2010 in the Library of Parliament in Ottawa. Front row, from left to right: Zenon Kosiniak-Kamysz - Poland's Ambassador to Canada, Noel Kinsella - Speaker of the Canadian Senate, Bogdan Borusewicz - Speaker of the Polish Senate, Peter Milliken - Speaker of the Canadian House of Commons. Standing in back row: delegates of Parliament and Senate of Poland. The presentation of the Gutenberg Bible was a symbolic gesture of gratitude from Poland to Canada for the safekeeping, from 1939 to 1961, of an invaluable collection of artifacts of Polish heritage.

Présentation d'une version Polonaise de la Bible de Gutenberg

Présentation d'une version Polonaise de la Bible de Gutenberg par Bogdan Borusewicz, Président du Sénat Polonais, à Noël Kinsella, Président du Sénat Canadien, et à Peter Milliken, Président de la Chambre des Communes Canadienne, le 5 Mai 2010 à la Bibliothèque du Parlement à Ottawa. On voit en première rangée, de gauche à droite: Zenon Kosiniak-Kamysz, ambassadeur de la Pologne au Canada, Noël Kinsella, Bogdan Borusewicz et Peter Milliken. En deuxième rangée, des sénateurs et des députés de la délégation Polonaise. Le don de la version Polonaise de la Bible de Gutenberg est un geste de remerciement symbolique de la Pologne envers le Canada pour la sauvegarde de 1939 à 1961 d'une collection inestimable d'œuvres faisant partie du patrimoine Polonais.

Wdzięczny Naród

Naród polski wyraża serdeczne podziękowania rządowi Kanady za przechowanie, podczas tragicznego okresu historii, artefaktów wystawionych w ekspozycji *Odysseja skarbów wawelskich 1939-1961*. Kanada w ten sposób przyczyniła się do zachowania wielu najcenniejszych symboli polskiej kultury i dziedzictwa narodowego.

prof. Richard Sokółski

A Grateful Nation

The Polish nation is sincerely grateful to the Government of Canada for guarding, during a tragic period of history, the artefacts displayed in the exhibition *The Odyssey of Wawel's Treasures 1939-1961*. In doing so Canada helped to preserve many of the most precious symbols of Polish culture and nationhood.

Professor Richard Sokółski

Une Nation reconnaissante

La nation polonaise exprime sa sincère reconnaissance au Gouvernement du Canada pour la protection, pendant un période tragique de son histoire, des antiquités illustrées dans l'exposition *L'Odyssee des trésors du Wawel 1939-1961*. Le Canada ainsi a aidé à préserver un grand nombre de symboles les plus précieux de la culture et de la nation polonaise.

Le Professeur Richard Sokółski

Wystawa fotograficzna obrazująca odysseję narodowych skarbów wawelskich 1939-1961 powstała w 2007 roku z inicjatywy Zarządu Głównego Kongresu Polonii Kanadyjskiej we współpracy ze Stowarzyszeniem 'Wspólnota Polska' oraz Ambasadą Rzeczypospolitej Polskiej w Ottawie. Wystawę zontala przygotowana przez pracowników Zamku Królewskiego na Wawelu i zrealizowana ze środków finansowych Senatu RP w 2008 roku.

Kolejną edycję wystawy zorganizowała Polsko-Kanadyjska Organizacja Biznesmenów i Profesjonalistów w Windsorze we współpracy z Ambasadą Rzeczypospolitej Polskiej w Ottawie pod koniec 2012 roku. Projekt został sfinansowany ze środków finansowych Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Wdzięczymy tym osobom, którzy przyczynili się do stworzenia tej ważnej ekspozycji łączącej Polskę, Kanadę i Polonię. Wystawę można bezpłatnie wypożyczać z Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Ottawie.

Jerzy Barycki 20 listopada, 2012 r.
Prezes
Polsko-Kanadyjskiej Organizacji
Biznesmenów i Profesjonalistów w Windsorze

The exhibition illustrating the odyssey of the national treasures of Wawel 1939-1961, originated in 2007 as an initiative of The Head Executive Board of The Canadian-Polish Congress in co-operation with The Association 'Polish Community' and The Embassy of the Republic of Poland in Ottawa. The exhibition was assembled in 2008 by staff members of The Wawel Royal Castle with financing from The Senate of The Republic of Poland.

At the end of 2012 a second version of the exhibition was organized by The Polish Canadian Business and Professional Association of Windsor in co-operation with The Embassy of the Republic of Poland in Ottawa. Financing was furnished by The Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Poland.

Gratitude is expressed to all who assisted in the creation of this important exhibition, one which affirms the unity among Poland, Canada and Polonia. The exhibition may be borrowed free of charge from The Embassy of the Republic of Poland in Ottawa.

Jerzy Barycki 20 November 2012
President
The Polish Canadian Business and Professional
Association of Windsor

L'exposition, qui illustre l'odyssée des trésors nationaux de Wawel 1939-1961, a été organisée en 2007 par le Comité exécutif du Congrès Polono-canadien en coopération avec l'Association 'Communauté polonaise' et l'Ambassade de la République de Pologne à Ottawa. L'exposition a été assemblée à partir de la collection du Château royal de Wawel et financée par Le Sénat de la République de Pologne.

Vers la fin de l'année 2012 l'Association polono-canadienne des Hommes d'affaires et des Professionnels de Windsor en coopération avec l'Ambassade de la République de Pologne à Ottawa a relancé de nouveau l'exposition. Le financement provenait du Ministère des Affaires Étrangères de la République de Pologne.

Nous exprimons notre gratitude à ceux et celles qui ont contribué à cette exposition importante qui réaffirme l'unité qui existe parmi la Pologne, le Canada et la Polonia. On peut emprunter l'exposition sans frais de l'Ambassade de la République de Pologne.

Jerzy Barycki le 20 novembre 2012
Président
Association polono-canadienne des Hommes d'affaires et
des Professionnels de Windsor

Many thanks to our sponsors of the 2012 edition

Many thanks to our sponsor of the 2017 edition

The project is co-financed by the Senate of the Republic of Poland within the framework of fulfillment of its support for Polonia and for Polish people abroad.

Zamek Królewski na Wawelu